

Snježana VASILJ

Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru

UDK 737.1

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 31. XII. 2002.

U radu autorica objavljuje novčić Fokide pronađen 2000. g. na Gradini u Ošanićima kod Stoca. Novčić se datira u vrijeme od 371. do 357. g. pr. Krista, u vrijeme kada Daorsi već održavaju trgovačke veze s helenskim svijetom, a sada se nalazi u privatnome vlasništvu.

Od kada su polovicom prošlog stoljeća, točnije 1955. g., počela sustavna arheološka istraživanja na Gradini u Ošanićima¹ uz drugi, iznimno značajan arheološki materijal, koji ukazuje na Daorse kao zajednicu što je bila u stanju prihvatiti i rafinirano apsorbirati dio stranih kulturnih tradicija,² pronađen je i znatan broj različitih novčanih jedinica.³ Među njima su posebnu pozornost pobudila tri novčića koja su kao novac plemena Daorsa prepoznati i znatno ranije.⁴ Naime, do tada se jedan primjerak

¹ Đuro BASLER, *Gradina na Ošanićima kod Stoca*, NS III., Sarajevo, 1955., str. 79–91.

² Zdravko MARIĆ, Rezultati istraživanja utvrđenog ilirskog grada kod Ošanića blizu Stoca (1890–1978), *Hercegovina. Godišnjak za kulturno i povijesno nasljeđe*, 1 (9), Mostar, 1995., str. 43–93; Isti, Rezultati istraživanja utvrđenog ilirskog grada kod Ošanića blizu Stoca (1890–1978) – II. dio, *Hercegovina. Godišnjak za kulturno i povijesno nasljeđe*, 2 (10), Mostar, 1996., str. 7–33; Isti, Unutrašnja vrata akropole ilirskog grada Daorsona (Ošanići, Stolac), *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, XXX/28, Sarajevo, 1992.–1997., str. 79–95; Boško MARIJAN, Novija arheološka istraživanja akropole na Gradini u Ošanićima, *Slovo Gorčina*, Stolac, 1990., str. 29–32. U ovim radovima nalazi se popis i ostalih radova koji su o ovoj problematici objavljivani tijekom dugogodišnjih istraživanja.

³ Do sada je najviše tih novaca objavljeno u radu Z. MARIĆA, Novčići trećeg i drugog stoljeća stare ere sa gradine u Ošanićima kod Stoca, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, 27/28, Sarajevo, 1973., str. 237–251.

⁴ Đ. BASLER, Novčić plemena Daorsa, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, 26, Sarajevo, 1971., str. 333–336; Z. MARIĆ, Dva nova primjerka daorsijskog novca sa gradine Ošanići kod Stoca, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, XIII/11, Sarajevo, 1976., str. 253–259.

ovog novca nalazio u Berlinu,⁵ a po dva u Beču⁶ i Splitu.⁷ Vjerojatno su Daorsi i na ovakav način pokušavali ući u gospodarske i druge (robno-novčane) helenističke tokove, posebno u razdoblju od 181. do 168. g.⁸ Da li je to bio samo pokušaj ili se radilo o značajnijem poduhvatu, teško je reći. Sigurno je da su Daorsi u to doba gospodarski to mogli podnijeti, te da su, istovremeno, i politički to bili spremni napraviti. Ipak, mali broj dosad pronađenih ovih novčića s likom, vjerojatno, vladara na aversu i prikazom broda s legendom ΔΑΟΡΣΩΝ na reversu, ukazuje na simboličnu emisiju koja je mogla imati tek određenu političku pozadinu.⁹

U odnosu na ovaj, značajniju je ulogu tada imao novac drugih gradova i država, koji je u znatnijem broju do danas pronađen na prostoru Ošanića. Među njima je najbrojniji onaj vladara Baleja. Od ukupno 28 pronađenih ovih novčića 3 su faroske, a 25 rizonske varijante, kovani između 167. i 135. g. pr. Kr.¹⁰ Osim njih tu je i novac Farosa – varijanta s likom mlađeg muškarca na aversu i kantarosom na reversu, kovani u vremenu između 219. i 168. g.,¹¹ zatim 2 srebrne drahme grada Dirahija s likom mladog Herakla s lavljom kapom i Pegazom, kovane između 300. i 229. g. pr. Kr.,¹² i 2 srebrna viktorejata s motivom krave i teleta na aversu i simboličnom predstavom Alkinojevih vrtova na reversu s dosta oštećenim natpisima, koji su kovani od 229. do 100. g. pr. Kr.¹³ Među ovim novcem je i drahma s likom Afrodite i Pegaza, kovana u Korintu od 300. do 243. g. pr. Kr.¹⁴

Pored grčkih novaca, na Ošanićima je registriran i rimski republikanski as s likom Janusa i motivom lađe s natpisom ROMA, kovani između 264. i 168. g. pr. Kr.¹⁵ Iako je sav ovaj novac nastao u vremenu od 3. do 2. st. pr. Kr., Daorsi su, kako je dokazano, i ranije bili u robno-novčanim kontaktima s nekim helenskim centrima. Najstariji među njima je srebrni novac koji je između 400. i 344. g. pr. Kr. kovani u južnoj Tesaliji, u gradu Oiti,¹⁶ te brončani stater s likom Atene s korintskom kacigom na aversu

⁵ Z. MARIĆ, Dva nova primjerka..., 4, f. n. 9, str. 256.

⁶ Z. MARIĆ, Dva nova primjerka..., 4, f. n. 10, str. 256.

⁷ Ivan MAROVIĆ, Iz numizmatičke zbirke Arheološkog muzeja u Splitu, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, XIII/11, Sarajevo, 1976., str. 221–244.

⁸ Josip BRUNŠMID, *Die Inschriften und Münzen der griechischen Städte Dalmatiens*, Abhandlung des Archäologisch-epigraphischen Seminars der Universität Wien, Heft III, Wien, 1898., str. 74–75.

⁹ Z. MARIĆ, Dva nova primjerka..., str. 256.

¹⁰ Z. MARIĆ, Novčići trećeg i drugog stoljeća..., str. 239–247.

¹¹ Ibidem, str. 247–248.

¹² Ibidem, str. 248.

¹³ Ibidem, str. 248–249.

¹⁴ Ibidem, str. 250.

¹⁵ Ibidem, str. 249.

¹⁶ Snježana VASILJ, Novčić Oite sa Ošanića, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 9, Zagreb, 1992., str. 131–133.

i Panom na reversu, za koji se pretpostavlja da pripada ambrakijskom Anaktoriju.¹⁷

Novcu koji je tijekom 4. st. pr. Kr. bio u opticaju na Ošanićima, pridružiti ćemo ovom prilikom i novčić Fokide (sl. 1, a i b). Pronašao ga je 2000. g. arheolog amater i student povijesti Zvonko Perić, koji je tom prilikom svoju, već znatnu zbirku, obogatio i ovim rijetkim nalazom.¹⁸ Na aversu ovoga brončanog novčića promjera 13 mm i težine od samo 1,78 g prikazano je poprsje Atene Palas skoro *en face*, malo nagnuto nalijevo, s kacigom koja ima trostruku krestu i ogrlicu, a na reversu je maslinov vijenac i znak Φ unutar njega.¹⁹

Fokida ovakav novac kuje u razdoblju od 371. do 357. g. pr. Kr., u vrijeme između ratnih događanja, kada se nakon bitke kod Leuktre 5. kolovoza 371. g. uspjela osloboditi lakedemonske dominacije te 357. g., kada se, suprotstavljena donedavnim svojim saveznicima Beoćanima, našla u vrtlogu “Svetih ratova”.²⁰ Pokušaj Tebe i Tesalije da iskoriste tada dobivenu premoć u Delfijskoj amfiktioniji te oslabe moć Fokide (koja je, zahvaljujući volji sudbine, svoju zemlju dijelila s Apolonovim proročištem), optužujući je za svetogrđe zbog uzorane zemlje svetih Delfa i zahtijevajući velik danak, rezultira novim ratom, koji je, kroz 10 godina razaranja, uspio najviše u jednom – grčke zemlje potpuno oslabiti i približiti ih Filipu i Makedoniji. Takvo se teško stanje moralo odraziti i na fokidsko gospodarstvo. Zbog ratnih sukoba tada je, vjerojatno, došlo i do prekida emitiranja ovog novca, a situaciju se, sigurno, nije moglo popraviti ni nakon ispražnjenih riznica Apolonova hrama, kada je u opticaj, zbog vojnih potreba, ubačeno 10.000 talenata u zlatu i srebru.

Kako je to bremenito političko stanje utjecalo na gospodarsko-trgovačke veze između Fokide i Daorsa, teško je danas reći. Bit će da su u tadašnjim “zamršenim” gospodarskim putovima one bile više posljedica općih nego izravnih kontakata, u kojima je novac što su ga kovali, a koji mi danas upoznajemo samo u tragovima, igrao tek ulogu atributa u isticanju njihova suvereniteta.

¹⁷ Z. MARIĆ, Novčići trećeg i drugog stoljeća..., str. 249–250.

¹⁸ Ovom se prilikom zahvaljujem gospodinu Zvonku Periću, koji je velikodušno dozvolio objaviti ovaj novčić, dr. Zdenki Dukati te gospodinu Zdenku Mariću i firmi “Solvej” na fotografskom materijalu.

¹⁹ *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Thessaly – Illyricum*, Sunrise Publications West Milford, New Jersey, cop. 1982., Phocis: Federal Coinage 116; CGC, Centralna Grčka, str. 20, br. 66, T III/17; Babelon je ovaj novac vodio pod Delfe, datirajući ga u razdoblje 357.–346. g. pr. Krista. Usp. Jean BABELON, *Traite des monnaies Grecques et Romaines*, II/3, str. 327, br. 395–396.

²⁰ PWRE, XXXIX, Phokis, Stuttgart, 1941., str. 486–488; Vil DJURANT, *Život Grčke*, Alfa, Beograd, 1996., str. 121.

Sl. 1 (a i b) – *Novčić Fokide s Gradine u Ošanićima kod Stoca*
(gore – avers, dolje – revers; omjer 3:1)

Snježana Vasilj: FOCIDA COIN FROM THE HILL-FORT OŠANIĆI (GRADINA)
NEAR STOLAC

Summary

The purpose of this paper is to present the Focida coin which was found in the year 2000 on the hill-fort Ošanići (Gradina) near Stolac. This rare coin minted in bronze during the period between 371 and 357 BC, weighing only 1,78 g and measuring only 13 mm in diameter, with the figure of Athena on its front side and with a laurel wreath bearing the sign Φ on its reverse side, along with the other coins found on this site, bears witness to significant, particularly mercantile ties between Daors and the Hellenic world dating as far back as the IVth century BC. At this point in history such ties were exceptionally rare because they are without doubt more the consequence of general rather than direct contacts between the two centers.